

CZIRÁKY JÁNOS, AZ ELFELEDETT ORSZÁGBÍRÓ

KÉPESSY IMRE

Az MTA-ELTE Jogtörténeti
Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. KÉPESSY IMRE

Az MTA-ELTE

JOGTÖRTÉNETI KUTATÓCSOPORT

TUDOMÁNYOS

SEGÉDMUNKATÁRSA

KEPESSY.IMRE@AJK.ELTE.HU

2023. augusztus 21.

2022. szeptember 4-én, két nappal II. Erzsébet halálát megelőzően lépett hivatalba Liz Truss. Vele zárult azon brit miniszterelnökök hosszú sora (kezdve Winston Churchillel), akik az egykori uralkodó alatt szolgáltak. A királyi trónt megöröklő III. Károlynak azonban bő másfél hónappal később, 2022. október 25-én máris egy új miniszterelnök kinevezéséről kellett gondoskodnia. Liz Truss az Egyesült Királyság legrövidebb ideig hivatalban lévő „első minisztereként” vonult be a köztudatba, akinek nevéhez értelemszerűen nem kötődnek komolyabb kormányzati intézkedések. Ez nem is meglepő, hiszen a nagyobb horderejű reformok kidolgozása, előkészítése jellemzően hosszabb időbe szokott telni, mint azok végrehajtása.

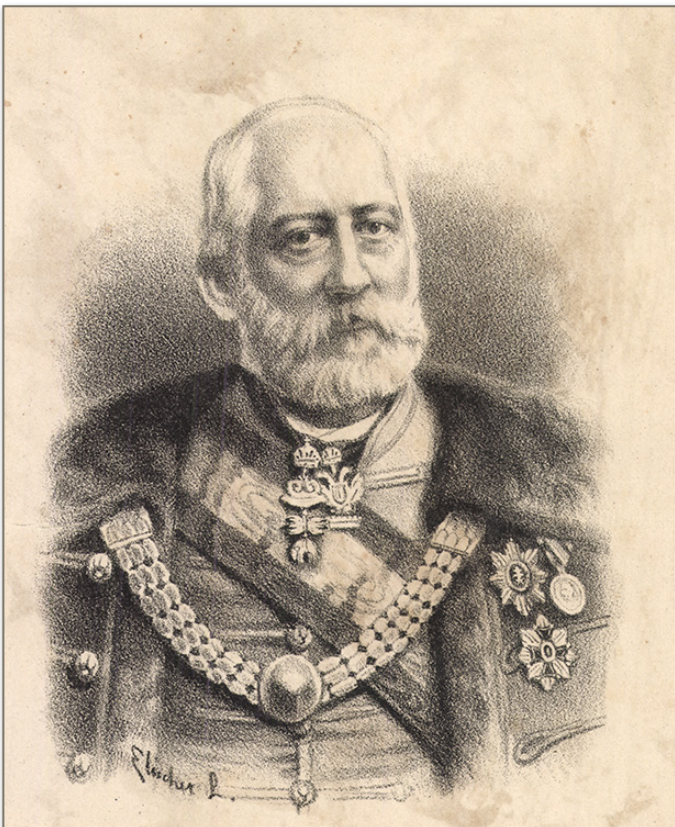
Elképzelhető-e azonban olyasfajta helyzet, amikor egy hivatal birtokosa, noha rendkívül rövid ideig van pozícióban, mégis képes lehet hozzájárulni valami maradandóhoz? Úgy vélem, mégha rendkívül ritka esetben, de igenis találhatunk példát arra, amikor valakinek ambíciói ugyan pozíciójának elvesztéséhez vezetnek, de utóda révén mégiscsak sikerül az általa kitűzött cél(ok) elérése. Jól példázza ezt Cziráky János rövid ideig tartó országbírói megbízatása.

Gróf Cziráky János 1818. december 29-én született Budán. Életpályája több szempontból is erőteljes hasonlóságokat mutat édesapjával, gróf Cziráky Antaléval (1772-1852). Mindketten jogi tanulmányokat végeztek, viselték az országbírói hivalt, és szolgáltak Fehér megye főispánjaként.

Az egyetem elvégzését követően Cziráky János kancelláriai fogalmazó lett. 1843-tól a felsőtáblán az aulikus konzervatív arisztokraták egyik vezéralakjává vált, 1845-ben a Királyi Tábla ülnöke lett.¹ Nem rokonszervezett az 1848. évi eseményekkel: március 15-ét követően nem vett részt a felsőtábla működésében, csak a bírói feladatait látta el. 1849 februárjában a Királyi Tábla elnöke lett, majd Windisgrätz a Pesti Királyi Tudományegyetem és a Budai Műegyetem vezetésével bízta meg. A császári seregek Budáról és Pestről történő kivonulása után birtokaira vonult vissza. 1849 augusztusában kerületi főispánként szervezte Pozsony, Sopron, Moson és Vas vármegyék hatóságait, majd 1850-ben a pesti főtörvényszék

elnökévé neveztetett ki. E hivataláról 1854-ben mondott le, miután a bécsi kormányzat osztrák bírakat nevezett ki, és hatályba léptette az osztrák polgári törvénykönyvet.

1860 őszéig nem vett részt a közéletben, és nem vállalt hivalt sem. Az Októberi Diploma elfogadását követően ez azonban rövid idő alatt megváltozott: hamarosan felmerült a neve, mint lehetséges országbíróé. Báró Vay Miklós, az újonnan kinevezett magyar udvari főkancellár eredendően a későbbi országbírónak, Apponyi Györgynek szánta a hivalt, de ő vonatkozott annak elvállalásától. A főkancellár ezt követően Deák Ferencet akarta megnyerni, aki szintén visszautasította a felkérést. Az országbíró személyét illetően november elején röppent fel a sajtóban gróf Cziráky János neve,² akit rövid idővel korábban nevezett ki az uralkodó Fejér vármegye főispánjává. Az értesülések igaznak bizonyultak, és bár a főkancellár által november 18-án felterjesztett személyi javaslat két nevet tartalmazott (első helyen Apponyiét, másodsorban Czirkányét),³ Ferenc József választása a november 25-én kelt elhatározásában utóbbira esett. Így került e pozíció birtokába Cziráky János, akinek személyében Magyarország minden idők legrövidebb ideig hivatalban lévő⁴ országbíráját tisztelhetjük.⁵ Ennek elvoka volt, ugyanis az újonnan kinevezett judex curiae nélkülözhetetlennek tartotta nemcsak az 1848 előtti bírósági szervezet, hanem az ősi magyar törvények visszaállítását. Egy korabeli híradás szerint Cziráky az esetlegesen

fellépő zavarokat egy-két ideiglenes „*praktikus rendszabály*” s különösen az 1848 előtti magyar váltó-eljárás alkalmazása által”⁶ kívánta elhárítani az országgyűlés összehívásáig. Ennek pontos megvalósításáról azonban bővebb információkkal nem rendelkezünk.

Az országbíró törekvései felmentéséhez vezettek.⁷ A magyar közvéleményt ennek tényéről és gróf Apponyi György országbírói kinevezéséről⁸ hivatalosan január 13-án értesítették: „Ő cs. k. Apostoli Felsége f. évi jan. 7-től kelt legfelsőbb határozatával, gróf Czirák Jánost a magyar királyság országbírójának reáruházott méltósága alól fölmenteni s ezen méltóságot az alábbi legmagasb sajtókezdő irattal, legkegyelmesebben gróf Apponyi György, saját titkos tanácsára ruházni méltóztatott.”⁹

Rövid hivatali ideje alatt Czirák János hozzá sem tudott fogni a magyar törvénykezés érdemi újjászervezéséhez, így az ő nevéhez sem kapcsolódnak közvetlenül érdemi intézkedések. Az in integrum restitutio-hoz való ragaszkodása viszont, noha hivatalába került, de közvetve hozzájárult a magyar törvények visszaállításához. Az Országbírói Értekezlet összehívása körüli késedelem korántsem gátolta az igazságszolgáltatás átalakításával kapcsolatban megfogalmazott vármegyei ambíciók megerősödését.¹⁰ Emellett 1861 első hónapjaiban a magyar törvények visszaállítását egyre hangosabban követelő közvélemény nyomását jóval erőtelesebben éreztették az Országbírói Értekezlet tagjai, mintha a tanácskozások megkezdésére még 1860 novemberében, decemberében került volna sor.¹¹

Érdekességként említem, hogy Czirák Jánossal kapcsolatban nem 1860-ban olvashattuk utoljára, miszerint felmerült országbíróvá történő kinevezése. A Pesti Hírlap 1883-ban, Mailáth György meggyilkolását követően – megbízható forrásra hivatkozva – arról számolt be, hogy „az új országbíró Czirák János lesz.”¹² A lap eléggé éles kritikát fogalmazott meg a javaslatot illetően, hiszen akkor még úgy tűnt, hogy a Curia elnökének tisztségét és az országbírói méltóságot nem fogják egymástól elválasztani. Czirák János kinevezése épp emiatt vetett volna fel nagyon komoly problémákat, hiszen annak ellenére vált volna a hazai igazságszolgáltatás első emberévé, hogy „*egyáltalán nem ismeri modern jogfejlődésünket és törvénykezési viszonyainkat.*”¹³ A Pesti Hírlap megjegyezte: ha csak egy cím adományozásáról lenne szó, semmi kifogása nem lenne. Az országbírói méltóság végül valóban a király által adományozható címek egyikévé vált, Czirák azt azonban mégsem viselhette másodjára – ebben 1884-ben bekövetkezett halála is meggátolta.

Hivatkozások:

- ¹ Pesti Hírlap, 1884. február 10. 9. p.
- ² Pesti Napló, 1860. október 23. 3. p.
- ³ MALFÉR, Stefan (red.): *Die Protokolle des österreichischen Ministerrates 1848-1867*. IV. Abteilung: Das Ministerium Rechberg (1859-1861) Band 3. Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2009. XVIII. p.

- ⁴ HU-MNL-OL-D 185. Magyar Udvari Kancellária. Elnöki iratok. 1861/29.
- ⁵ Wiener Zeitung <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrt&datum=18601127&seite=1&zoom=33>, továbbá: Hazai közügyek és események. *Politikai Ujdonságok*, 1860. november 29. 751. p.
- ⁶ A Pesti Hírnök tudósítására hivatkozással: Vegyes hírek. *Politikai Ujdonságok*, 1860. december 13. 790. p.
- ⁷ Több forrásban utalnak arra, hogy nem tudta vállalni a hivatal – valószínűleg ezt úgy kell érteni, hogy ő maga távozni kívánt a pozícióból. Lásd: SZINNYEI József: *Magyar írók élete és munkái*. 2. kötet. Budapest, Hornyánszky Viktor könyvkereskedése, 1893. 529. p.
- ⁸ Lásd: HU-MNL-OL-D 185. 1861/29. Magyar Udvari Kancellária. Elnöki iratok.
- ⁹ U.o.
- ¹⁰ Fejér vármegye is eléggé sarkos álláspontot képviselt e tekintetben: HU-MNL-OL-O 125 Országbírói Hivatal. 30. sz. Fejér vármegye közönsége üdvözlő irata az országbíróhoz melyben egyszersmind az országbírói értekezlet útján netán hozandó törvények ellen óvást tesz. 1861. március 13. 121-123. p.
- ¹¹ Lásd: Elnök ő nméltósága bezáró beszéde. *Pesti Napló*, 1863. március 18. 3. p.
- ¹² Pesti Hírlap, 1883. május 11. 1. p.
- ¹³ U.o.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Czirák és dienesfalvai Gróf Czirák János. Elischer Lajos felvétele. <https://opac.elte.hu/Record/opac-EUL01-000814452> 2023. augusztus 15.
2. oldal: Czirák János arcképe. Forrás: <https://images.app.goo.gl/WsCGECg8ntSSVndW8> 2023. augusztus 15.